

Jaroslav Vrchlický v Jihlavě

JIŘÍ RAMBOUSEK

Dne 24. března 1907 v 15 hodin odpoledne hovořil v jihlavském Besedním domě v rámci cyklu nedělních lidových přednášek básník Jaroslav Vrchlický o poezii Jana Nerudy. Týdeník Nové jihlavské listy informoval o jeho chystané návštěvě ve svém čísle z 15. března. Další podrobnosti o přednášce „*slovutného básníka českého prof. dra. Jaroslava Vrchlického, jenž s nevšední ochotou vyhověl žádosti Jihlavské Besedy*“ a přijede do Jihlavy přednášet, se čtenáři dověděli 22. března. Autor vyslovil přesvědčení, že přednáška bude „*vzácným požítkem duševním*“ a že ji obecenstvo jistě poctí „*hojnou návštěvou*“. Vstupné činilo 40 haléřů rakouské měny.

V čísle z 29. března pak Nové jihlavské listy informují o úspěchu akce, jež byla významnou událostí „*pro náš jednotvárný život jihlavský*“. Vrchlický byl uvítán bouřlivým potleskem a zájem byl tak velký, že „*místnosti besední objevily se opětně býti pro takové mimořádné podniky příliš obmezenými, než aby mohly pojati širší vrstvy obcenstva. Dvorana i vedlejší síň byly do posledního koutku obsazeny a přece ještě bylo mnoho těch, kdo odcházeli pro nedostatek místa.*“ Přijelo i mnoho zájemců z okolí, mj. 50 studentů z telečské reálky vedených profesorem Divokým.

Nové jihlavské listy požádaly Vrchlického o souhlas s otištěním výtahu z jeho přednášky, a protože básník nic nenamítal, přinesly ve třech číslech (z 19. dubna, 26. dubna a 3. května) „*zachycené črty*“ jeho výkladu. Úvodem k článku, otištěnému na pokračování v rubrice Feuilleton, nepodepsaný autor znovu vyzdvihuje velký úspěch Vrchlického přednášky. Jak píše, „*měkký tón jeho přednesu tak splynul s jeho patriarchálním zjevem, jiskrné těkavé oko tak upoutalo, že v obou obecnstvem přeplněných místnostech nastalo ticho jako v kostele.*“ Konstatuje také, že mezi posluchači byla zastoupena i zdejší německá společnost, což bylo „*pro pozorovatele nestranného, který nenávidí zbytečný boj dvou národností žijících na jedné půdě, potěšujícím znamením*“.

Podle autora záznamu Vrchlický před zraky posluchačů vysoko povznesl básnickou postavu Nerudovu, a tak mnohý, jenž až dosud pokládal Nerudu především za nejlepšího fejetonistu, rázovitého povídkáře a duchaplného cestovatele, poznal teprve z této přednášky, že Neruda „*byl vlastně daleko větší básník než vše ostatní*“.

Vrchlický, který roku 1896 uspořádal a spolu s Ignátem Herrmannem vydal Nerudovu nedokončenou sbírku Zpěvy páteční, si Nerudy – básníka velmi vážil a řadil jej k největším zjevům české poezie devatenáctého století. V devadesátých letech nebylo takovéto hodnocení zdaleka tak samozřejmé jako o deset či dvacet let později. Neruda byl sice už za života známou a populární osobností, ale jeho básnická tvorba bývala podceňována. Výše byl ceněn Hálek, jehož verše o lásce a krásách přírody byly bližší širokým čtenářským vrstvám. Ve své knize Nové studie a podobizny (1897) Vrchlický věnoval Nerudovi rozsáhlou studii, v níž své hodnocení Nerudy zdůvodnil a doložil příklady, a z této studie zřejmě čerpal i ve své jihlavské přednášce. Ta jistě obsahovala i některé nové postřehy, ale shody mezi referátem Nových jihlavských listů a Vrchlického knihou jsou místy přímo doslovné. (Shoduje se i název studie a přednášky – O poezii Jana Nerudy.) Kdo se chce dnes do podrobností dovědět, co Vrchlický v Jihlavě říkal, může tedy sáhnout po Vrchlického stati z roku 1897.

Zajímavé je, že když v roce 1894 Josef Svatopluk Machar ve svém proslulém článku o Hálkovi vyslovil přesvědčení, že Neruda byl mnohem větší básník než Hálek, Vrchlický

se postavil ostře proti. Byl sice až do té doby Macharovým přítelem a s mnoha názory vyslovenými v jeho stati souhlasil, ale Macharův tón mu připadal příliš brutální a drzý. Proti mysli mu bylo i přílišné snižování významu Hálkova a v článku, jemuž podle jeho názoru chybí „*všecka noblesa*“ a „*pojítka tradice*“, viděl i útok na sebe a své vrstevníky.

Dokud byl zdrav, byl Vrchlický nesmírně pracovitý: psal do časopisů, překládal, přednášel na univerzitě západoevropské srovnávací literatury a plnil všechny profesorské povinnosti, psal divadelní hry a nezanedbával ovšem ani svou básnickou tvorbu. Od dubna 1907 – aby si přilepšil finančně – přijal dokonce ještě vedení literární rubriky Národních listů. (I univerzitní extenze, tj. Vrchlického přednášky ve venkovských městech, byly ostatně motivovány potřebou zvýšit příjmy, i když to jistě nebyl motiv hlavní ani jediný: potlesk posluchačů básníka těšil a uklidňoval jeho nervy, byl zdrojem jistoty, že ho lidé znají a mají ho rádi.) Rok 1907 byl však poslední z řady let cele naplněných touto horečnou aktivitou. V srpnu 1908 byl básník stížen záchvatem mozkové mrtvice, z něhož se už nikdy zcela nezotavil. Poslední čtyři roky jeho života (zemřel 9. září 1912) byly pouhým živořením.

V roce, kdy Vrchlický navštívil Jihlavu, se připomínalo 380. výročí jihlavské přísahy Ferdinanda I. z 30. ledna 1527. To byl asi důvod, proč Vrchlický navštívil jihlavský památník královské přísahy a byl u něho vyfotografován. Tento snímek vydal pak spolek Beseda jako pohlednici (viz reprodukce).¹

Na pohlednici je v dolní části fotografie otištěn Vrchlického text, jenž se přímo vztahuje k jihlavské královské přísaze. Je to variace na Nerudův známý motiv národa, který bude z kvádrů, bude-li každý z jeho příslušníků z křemene:

*V kámen vryto po věky trvá záruky slovo;
chabější kamene přec v lásce své nebude vnuk!
V lásce k této otčině zdoměné dlouhými boji
pevnost kamene měj, v pevnosti kamenem buď!*

V dostupných sbírkách z poslední etapy básnickovy tvorby jsem toto čtyřverší nenalel: pravděpodobně bylo určeno pouze pro jihlavskou příležitostnou pohlednici. Jde o pěkně znějící hexametry, přesně dodržující pravidlo, že v přízvučném hexametu musí být pátá stopa daktylská. Básnický všemohl Vrchlický, který podrobně studoval časoměrné hexametry Kollárovy (o Kollárovi také psal), ve svém čtyřverší místy kombinuje přízvuk s časomírou (srov. v *kámen vryto, v lásce* aj.). Dlouhé samohlásky totiž v českém verši posilují estetické působení přízvučného metrického impulzu. Zajímavý je i neologismus *zdoměný* ve verši hovořícím o lásce k ... *otčině zdoměné dlouhými boji* – rozuměj k otčině, která se nám stala domovem právě proto, že jsme o ni museli vést dlouhé boje.

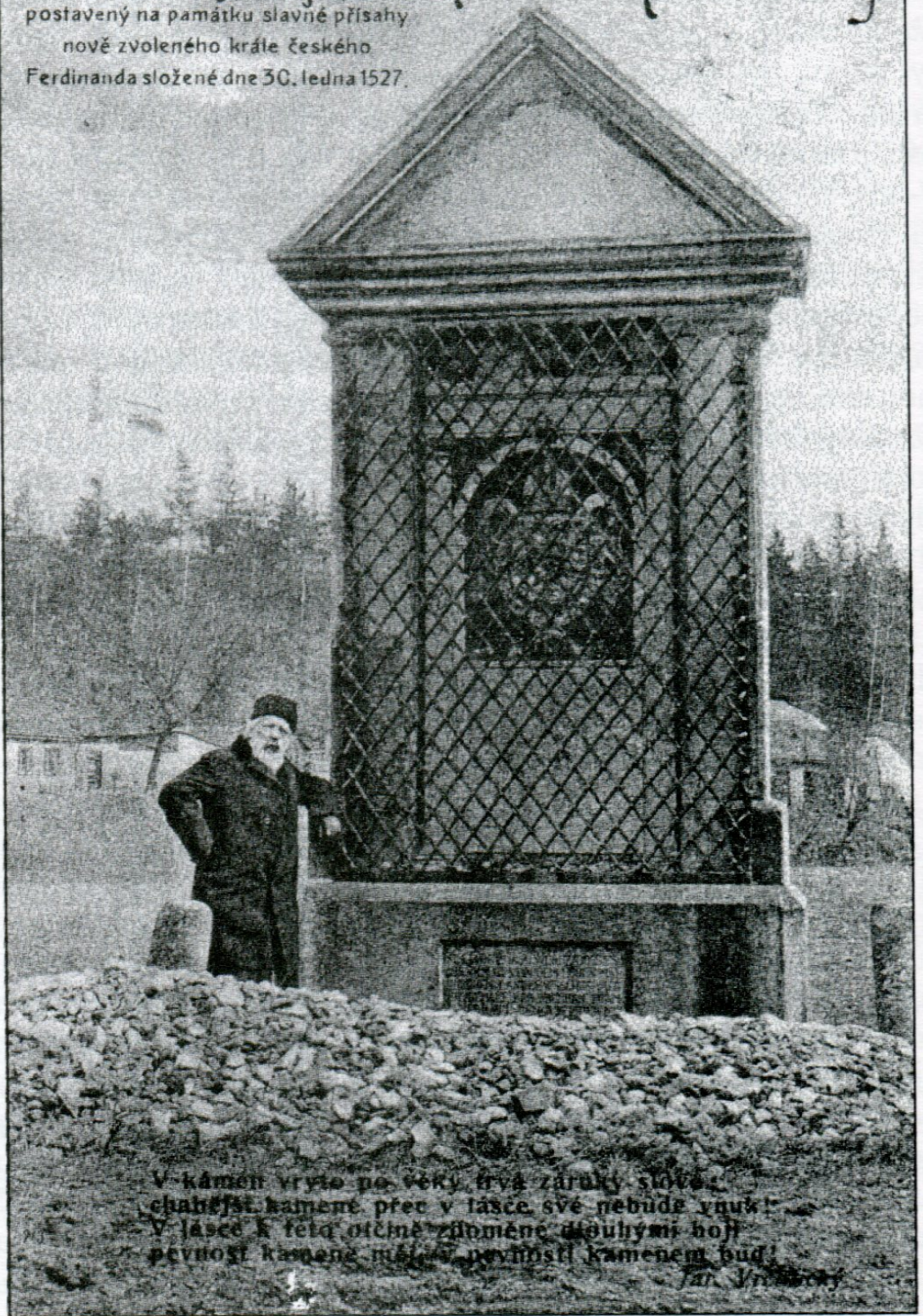
Dodejme ještě, že v roce desátého výročí Vrchlického smrti (týden po tomto výročí) přednášel v Jihlavě o národním významu Vrchlického díla největší český literární historik 20. století Arne Novák. Jeho přednáška se konala v neděli 17. září 1922.²

POZNÁMKY:

¹ Tuto pohlednici mám už léta a věděl jsem také (z *Bibliografie okresu Jihlava* Jaroslava VOBRA, Brno 1988, s. 158), ve kterém roce Vrchlický Jihlavu navštívil. Za údaje o dalších zprávách a statích Nových jihlavských listů a Jihlavských listů a za kopie příslušných stránek děkuji Mgr. Petru Dvořákovi ze Státního okresního archivu v Jihlavě. Bez jeho pomoci bych tento krátký článek nemohl napsat, protože J. Vobr uvádí pouze jedinou zprávu o Vrchlickém a ročník 1907 Nových jihlavských listů není ve fondech brněnské univerzity (Moravské zemské) knihovny.

² Viz VI.U. [Vladimír Urbánek], *Po deseti letech*, Jihlavské listy 17, 1922, č. 37, 16. 9., s. 1.

Pomník u Jihlavy na rozhraní Čech a Moravy.
postavený na památku slavné přísahy
nově zvoleného krále českého
Ferdinanda složené dne 30. ledna 1527.

V kámen vryto po věky trvá záruky slovo
chabějši kamene přec v lásece své nebude ynuť!
V lásece k řetě otčině zdoměně dlouhými hof
pevností kamene máš v pevnosti kamenem bud!

Jar. V. ...